

JINA:

NAMBARI:

SHULE:

TAREHE:

SAHIHI:.....

102

KISWAHILI

LUGHA

JULAI / AGOSTI 2016

MUDA: SAA 2½

JARIBIO LA MTIHANI WA MWAKA - 2016

KIDATO CHA KWANZA

Cheti cha Kuhitimu Kisomo cha Sekondari

KISWAHILI

LUGHA

MUDA: 2½

MAAGIZO

1. Andika jina lako na nambari yako ya mthani katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
2. Tia sahihi yako kisha uandike tarehe ya mthani katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
3. Jibu maswali yote.
4. Majibu yote yaandikwe katika nafasi zilizoachwa katika kijitabu hiki cha maswali.
5. Majibu yote lazima yaandikwe kwa lugha ya Kiswahili.
6. Usitoe ukurasa wowote kutoka kwenye kijitabu hiki.
7. Karatasi hii ina kurasa 6 zilizopigwa chapa.
8. Watahaniwa ni lazima wahakikishe kwamba kurasa zote za karatasi hii zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.

Kwa matumizi ya mtahini pekee.

Swali	Upeo	Alama
Ufahamu	20	
Matumizi ya lugha	40	
Isimu Jamii	10	
Fasihi	10	
JUMLA	80	

1. UFAHAMU (ALAMA 20)

Soma makala yafuatayo kisha ujibu maswali.

Zaraa ndio uti wa mgongo wa taifa la Kenya. Viwanda vingi nchini hutegemea kilimo kama malighafi na kuwalisha wafanyakazi. Licha ya umuhimu wa sekta hii, mkulima ambaye ndiye nguzo ya zaraa anaendelea kukabiliwa na matatizo mbalimbali yanayokwamiza juhudi zake.

Mojawapo ya matatizo yanayomkakabili mkulima ni ukosefu wa ushauri wa zaraa. Wataalamu wanaotarajiwa kumshauri mkulima kuhusu njia bora za kuzalisha na kuongeza pato lake ni haba ikilinganishwa na idadi ya wakulima wanaohitaji ushauri. Wachache walioko nao wanakwamizwa na mambo tofauti. Mathalani, utawapata hawaendi nyanjani ili kukutana na wakulima kwa kuwa hawana vyombo vya usafiri. Iwapo vipo, huenda petroli ikawa ni kizungumkuti. Halikadhalika, usisahau kuwa baadhi ya wataalamu hawa ni walazadamu au mafisadi. Kuna wale wanaofika ofisini na kushinda siku nzima wakisoma gazeti huku wakijaza miraba, wakicheza bao au karata. Kuna wale nao ambao hufika ofisini wakaangika koti au sweta kitini ili waonekane kuwa bado wapo na kisha kutokomea kwenda kushughulikia mambo yao ya kibinafsi yasiyohusu ndewe wala sikio kazi waliyoajiriwa kuifanya.

Ukosefu wa sera mwafaka kuhusu ardhi nalo ni tatizo jingine linalotatiza kilimo nchini. Serikali haijaweka sera mahususi kuhusu matumizi ya ardhi. Wananchi wengi huongozwa na taratibu za utamaduni za nasaba zao. Taratibu hizi hupendekeza ugawaji wa ardhi kwa minajili ya urithi kulingana na warithi waliopo. Si ajabu kuwa kote nchini, ardhi inayofaa kwa kilimo imekatwakakatwa vipande vidogovidogo ambavyo haviwezi kuwa na faida kwa zaraa.

Kushindwa kwa mkulima kuongeza virutubishi ardhini ni changamoto nyingine inayokabili kilimo nchini. Ulimaji wa kile kipande cha ardhi mwaka nenda mwaka rudi, bila kukipa nafasi ya kukipumzisha, huufanya mchanga kupoteza virutubishi muhimu vinavyohitajiwa na mimea. Hili nalo huchangia kupunguza uzalishaji wa mazao. Ili kutatua tatizo hili, wakulima wengi hukimbilia mbolea za kisasa ambazo badala ya kumsaidia, humwongezea madhila. Mbolea hizi zinatambulikana kuchangia uchafuzi wa mchanga na ardhi.

Mabadiliko ya hali ya anga nayo huongeza msururu wa madhila ya mkulima. Mabadiliko haya yamemfanya mkulima kushindwa kupanga wakati anaotakiwa kutayarisha shamba, kupanda, kupalilia, kunyunyizia dawa na kadhalika kwa sababu mvua imekuwa adimu. Badala yake panakuwa na vipindi virefu vya kiangazi ambavyo huathiri bidii za mkulima. Maji nayo yanaendelea kupungua na wakulima wengi hawawezi kukimu mahitaji ya unyunyizaji maji mashambani.

Maradhi pamoja na wadudu waharibifu kama vile viwavi, kupe na mbung'o ni changamoto nyingine inayotatiza juhudi za mkulima hapa nchini. Haya hupunguza uzalishaji wa mkulima au wakati mwingine kupunguza mifugo au mimea yake.

Kwa sadfa, iwapo mkulima ataweza kuzalisha mazao licha ya msururu huu wa vikwazo; ana tatizo jingine linalomngojea: ukosefu wa soko kwa mazao yake. Aghalabu, maeneo mengi yanayotoa mazao ya kilimo kwa wingi huwa na matatizo ya usafiri. Njia na barabara huwa mbovu na hazipitiki. Mazao mengi huwa hayafiki sokoni kwa wakati na huwa ni hasara kwa wakulima.

Fauka ya hayo, gharama ya uzalishaji wa mazao ya kilimo hapa nchini huwa ya juu zaidi kuliko faida anayopata mkulima. Watu wengi wameacha kutegemea kilimo kama njia ya ajira kwa kuwa hakilipi. Hii ni zaidi ya ushindani wa bidhaa za kilimo kutoka nje ya nchi ambao ni tatizo jingine linalomkabili mkulima. Mara nyingine wakulima wa kutoka nje ya nchi husaidiwa na serikabi zao kuzalisha mazao kwa kufidiwa au kupewa karadha. Mazao kama haya yaingiapo sokoni huuzwa kwa bei ya chini na hayawezi kushindana na yale ya wale wasiopata mchango wowote kutoka kwa serikali kama wakulima wa hapa nchini.

Mkulima wa Kenya anahitaji msaada wa dharura ili aweze kunyanyua kilimo ambacho ni uti wa mgongowa uchumi wetu. Lau haya hayatofanyika, uchumi wetu utaendelea kudidimia.

Maswali

- (a) Kilimo kina umuhimu gani hapa nchini? (alama 3)
.....
.....
- (b) Watalamu wa kilimu wana umuhimu gani kwa mkulima? (alama 3)
.....
.....
- (c) Kwa nini mabadiliko ya anga ni tatizo kwa mkulima? (alama 3)
.....
.....
- (d) Eleza njia tatu za kiasili ambazo zinaweza kutumiwa kuongeza virutubishi mchangani. (alama 3)
.....
.....
.....
- (e) Eleza msamiati ufuatao kama ulivyotumika katika taarifa. (alama 8)
 - (i) Walaza damu:.....
.....

- (ii) Virutubishi:.....
- (iii) Madhila:.....
- (iv) Karadha:.....

2. MATUMIZI YA LUGHA (ALAMA 40)

- 1) Ainisha mofimu za maneno yafuatayo. (alama 4)
- (a) Simamisha:.....
- (b) Mzee:.....
- (c) Itapitika:.....
- (d) Vutana:.....
- 2) Huku ukitolea mifano, eleza maana ya viambishi. (alama 3)
-
- 3) Weka viambishi vifaavyo katika nafasi zilizoachwa wazi. (alama 4)
- (a) Mfuniko __kubwa ni wa sufuria __angu.
- (b) Nyadhifa __o__ote zafaa.
- (c) Mikate __itano ililisha watu __engi.
- (d) Mtihani ule ni __a kwanza.
- (e) Shumizi zipi zilizo __zuri?
- 4) Vivumishi vilivyokozwa wino ni vya aina gani? (alama 5)
- (a) Kitambua **kimoja** chatosha.
- (b) Mahali **humo** ni mchafu.....
- (c) Sisi **sote** ni wanagenzi.....
- (d) Kasisi **hodari** amesaafu.....
- 5) Eleza maana ya: (alama 3)
- (a) Nomino za jamii:.....
- (b) Nomino za dhahania:.....
- (c) Nomino za wingi:.....

6) Taja matumizi ya vielezi.

(alama 3)

.....

.....

.....

7) Unda nomino mbilimbili kuokana na vitenzi vifuatavyo.

(alama 8)

(a) Okoa:.....

(b) Soma:.....

.....

(c) Tuma:.....

.....

(d) Lia:.....

.....

8) Eleza matumizi manne ya alama ya kitone.

(alama 4)

.....

9) Fafanua matumizi sita ya alama ya mkato.

(alama 6)

.....

.....

.....

3. **ISIMU JAMII (ALAMA 10)**

(a) Eleza maana ya Isimu Jamii.

(alama 2)

.....

.....

.....

(b) Sahihisha sentensi zifuatazo.

(alama 8)

(i) Mwalimu! Nataka kwenda chooni.

(ii) Wewe mhudumu! Leta kinywaji.

(iii) Habari yako mzee (kijana akimwamkua mzee)

.....

(iv) wewe spika! Kwa nini hunipi muda kuchangia hoja (mbunge bungeni)

.....

4. **FASIHI ANDISHI (ALAMA 10)**

(a) Shairi la arudhi ni shairi la aina gani?

(alama 2)

(b) Taja sifa zozote nne la lugha ya kishairi.

(alama 8)

.....

.....

.....

.....